УДК 347.77.038:004(4+73)

Бакала Артур Анатолійович,
аспірант кафедри права Європейського Союзу
та порівняльного правознавства
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОМП'ЮТЕРНЕ ПІРАТСТВО: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З НИМ

Постановка проблеми. Сьогодні в світі йде процес формування інформаційного суспільства, а тому все більше розвиваються обчислювальні та інформаційні мережі – унікальний симбіоз комп'ютерів та комунікацій. Світовою системою комп'ютерних комунікацій щодня користуються мільярди людей. Інформація та її захист – це першочергове завдання.

Проблема комп'ютерної злочинності займає сьогодні важливе місце серед злочинів на планеті. Представляючи найбільшу загрозу для сфери бізнесу, дана проблема в той же час є, з одного боку, показником рівня розвитку регіону або країни з точки зору їх комп'ютеризації та інформатизації. З іншого боку, вона є рушієм прогресу у вдосконаленні комп'ютерних технологій та нового напрямку діяльності – захисту інформації, оброблюваної на засобах обчислювальної техніки.

Стан дослідження теми. В Україні науковим розв'язанням проблемою комп'ютерного піратства займалися такі вчені, як О. Харитонова, І. Абдуліна, С. Лебідь, В. Дроб'язко, О. Ієвіня, А. Гальченко та ін.

Метою даної статті є аналіз явища комп'ютерного піратства, його властивостей та закономірностей, а також запропонування напрямків удосконалення підходів щодо боротьби з цим явищем, використовуючи, зокрема міжнародний досвід.

Виклад основного матеріалу. Комп'ютерна злочинність – це новий феномен, породжений різко збільшеними можливостями майже безкарного вчинення протиправних дій у сфері повністю закритою для людини, що не володіє основами комп'ютерної грамотності. Більш того, аналіз наукових та законотворчих публікацій свідчить про відсутність ґрунтовних досліджень даної проблематики у вітчизняній юриспруденції. Комп'ютерні злочини мають свої відмітні особливості:

– висока прихованість (латентність), складність збору доказів за встановленими фактами;

– складність доказу в суді подібних справ;

– інтернаціоналізм комп'ютерних злочинів, що здійснюються останнім часом, як правило, по телекомунікаційним системам (зазвичай, по мережі Інтернет);

– високі збитки навіть від одиничного злочину;

– цілком певний контингент осіб, які вчиняють правопорушення у сфері комп'ютерної інформації.

Комп'ютерне піратство набуло поширення в світі на рубежі 70-80-х років майже одночасно з появою персонального комп'ютеру (далі – ПК). До їх появи програмне забезпечення знаходилося у розпорядженні виробників ЕОМ і передавалося користувачам в комплекті з електронно- обчислювальних машин (далі–ЕОМ). Виникнення ажіотажного попиту на різноманітні програми саме для ПК зумовило появу комп'ютерного піратства *(від англ. piracy),* як одного з основних видів правопорушень щодо авторських та суміжних прав власників програмного забезпечення [1, с. 22]. Нелегальне копіювання наносить значну шкоду виробництву програмного забезпечення, знижує рівень фінансової підтримки і рентабельності галузі, гальмує створення нових програмних продуктів і дискредитує імідж держави у світовому інформаційному просторі. Міжнародна статистика з питань комп'ютерного піратства ведеться Асоціацією виробників програмного забезпечення (BSA) спільно з Асоціацією розповсюджувачів програмного забезпечення (RSA), які роблять щорічні звіти з накопичених даних про рівні піратства у різних регіонах світу.

У світовій практиці зустрічається визначення різних форм піратства. Так, наприклад, за IFPI піратство – відтворення звукозапису з комерційною метою без дозволу правовласника, що може мати наступні форми:

– бутлегерство – несанкціонований звукозапис «живого» виконання або передачі організації мовлення;

– контрафакція – звукозаписи, що копіюються або розповсюджуються без дозволу і мають упаковку, максимально наближену до оригіналу;

– безпосередньо піратство – звукозаписи, які копіюються або розповсюджуються без дозволу і мають упаковку, що відрізняється від оригіналу, а також компіляції записів різних виконань [2, с. 17].

Піратство у сфері інтелектуальної власності щодо програмного забезпечення займає третє місце в світі по прибутковості після наркотиків і зброї, що і робить його одним з самих небезпечних видів комп'ютерних злочинів, включених в міжнародну класифікацію (вид QR – незаконне копіювання), який щорічно наносить збитки у мільярди доларів [3, с. 45].

Міжнародний Альянс з інтелектуальної власності (IIPA) у своєму Звіті за 2013 рік включив Україну до пріоритетного списку 301 як країну – пірата № 1 у світі. Щодо Звіту Альянсу 2013 року, то основні його претензії стосувалися:

1. неефективної системи засобів боротьби з порушенням авторських і суміжних прав в Інтернеті;

2. непрозорої системи управління організаціями колективного управління і несправедливої системи розподілу авторської винагороди;

3. використання контрафактного програмного забезпечення українськими державними установами [4, с. 4].

У даний час в законодавчих актах багатьох країн сформульовані (в тій або іншій редакції) наступні положення, що мають принципове значення для боротьби з ***комп'ютерним піратством***:

1. програми для ЕОМ і бази даних відносяться до об'єктів авторського або патентного права;

2. автору або іншому правовласнику належить виняткове право здійснювати і (або) дозволяти випуск в світ, відтворення, розповсюдження і інше використовування програми для ЕОМ або бази даних;

3. майнові права на програмні продукти можуть бути передані будь-кому тільки за договором;

4. за порушення авторських прав на програми для ЕОМ законодавством передбачена цивільно-правова, кримінальна і адміністративна відповідальність.

Прагнучи ввійти повноправним членом в світову інформаційну спільноту, Україна останнім часом істотно допрацьовує існуючу нормативно-правову базу по захисту авторських прав. Так, в Законі «Про авторське право і суміжні права» комп'ютерні програми і бази даних незалежно від форми їх представлення віднесені до об'єктів авторського права, що захищаються державою.

Проте реформа законодавства – тільки перший крок держави, що має намір захищати свою інтелектуальну власність. За ним слідує необхідність створення ефективної правозастосовчої системи, покликаної забезпечити безумовне виконання прийнятих норм. Щодо легалізації програмного забезпечення в органах державної влади, Концепція легалізації програмного забезпечення та боротьби з нелегальним його використанням передбачає, зокрема:

– заборону незаконної інсталяції нового програмного забезпечення;

– обов'язковість придбання ліцензійного програмного забезпечення під час закупівлі комп'ютерної техніки;

– розробку планів переходу на ліцензійне локалізоване програмне забезпечення в органах і установах державної влади;

– використовування безкоштовних аналогів комерційного програмного забезпечення;

– розроблення основних правил і практичних рекомендації з питань придбання, обліку і використовування програмного забезпечення в державних органах тощо [5].

Для ВНЗ України існують спеціальні академічні програми ліцензування найбільш популярного програмного забезпечення корпорації Microsoft, наприклад, програма ліцензування MSDN Academic Alliance, яку обрано як базову для Національного університету «Одеська юридична академія». Існують і інші гнучкі програми ліцензування від корпорації Microsoft, зокрема такі як, Academic Edition Full Packaged Product, Academic Open License або Academic and School Agreement.

Учасники програми ліцензування MSDN Academic Alliance одержують право використовування ліцензій на програмне забезпечення Microsoft на всіх комп'ютерах навчальних підрозділів, тобто для дослідницьких і навчальних цілей, пов'язаних з інформаційними технологіями. Такі підрозділи одержують всі операційні системи, серверні продукти, засоби розробки, інше програмне забезпечення Microsoft, а також технічну підтримку, доступ до інформаційних ресурсів, можливість отримання початкових кодів і оновлень ряду продуктів. Одержане програмне забезпечення може бути встановлено на будь-якому числі комп'ютерів підрозділу. Крім того, викладачі, співробітники і студенти можуть встановлювати програмне забезпечення, що поступило в рамках MSDN Academic Alliance, на своїх особистих ПК.

Для розв'язання існуючих проблем визначимо основні напрямки удосконалення:

1) забезпечення міжнародних-правових умов – необхідно розробити комплекс довгострокових заходів щодо адаптації національної патентної системи до параметрів європейської патентної системи та європейської системи товарних знаків;

2) забезпечення розвитку внутрішнього правового поля – у цій сфері пріоритет номер один – проведення роботи щодо ліквідації неузгодженостей між окремими нормативно-правовими актами з питань інтелектуальної власності;

3) організація управління й розвиток інфраструктури в сфері охорони інтелектуальної власності – важливими завданнями в цій галузі є забезпечення належного рівня координації діяльності міністерств і відомств шляхом регулярного проведення засідань Міжвідомчого комітету з проблем захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, а також активізувати процес створення недержавних організацій із питань охорони інтелектуальної власності;

4) захист прав власників і споживачів від недобросовісної конкуренції – у цій сфері слід надати Державному комітету стандартизації, метрології та сертифікації України відповідні повноваження для ефективного захисту споживачів від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням товарних знаків й інших об'єктів інтелектуальної власності;

6) освіта й формування громадянської свідомості – проведення українськими ЗМІ широкомасштабної освітньої кампанії, спрямованої на формування в населенні України правової культури, поваги до інтелектуальної власності й надання йому базових знань про права власників інтелектуального продукту й механізми його охорони, зокрема за кордоном. Крім того, необхідна розробка системи організації навчання, підготовки й перепідготовки фахівців у сфері інтелектуальної власності та науково-методичне забезпечення цього процесу.

Узагальнюючи вищезазначене, слід зауважити, що реалізація цих пропозицій сприятиме подальшому розвитку та якісному вдосконаленню системи охорони інтелектуальної власності в Україні, прискоренню економічного розвитку й підвищенню міжнародного іміджу нашої держави.

Залучення України до програм Європейського Союзу та тісне співробітництво має дуже важливе значення для взаємодії в різних сферах адміністративно-правової охорони – особливо, в сучасних умовах, коли Україна прагне стати правовою та демократичною державою і направляє свої помисли на шлях до євроінтеграції [6, с. 3].

В цьому аспекті, доречно розглянути прогресивний досвід Європейського Союзу через призму окресленого кола загальної проблематики. Ряд позитивних тез містить Директива 2009/24/ЕС Європейського Парламенту та Ради Європи від 23.04.2009 р. «Про правову охорону програм для ЕОМ» [7]. В ній можна виділити такі найбільш вагомі положення: розробка комп'ютерних програм вимагає значних інвестицій людських, технічних і фінансових ресурсів, у той час як комп'ютерні програми можуть бути скопійовані за вартість, яка становить дуже малу частку цих витрат; комп'ютерні програми відіграють все більш важливу роль в широкому спектрі галузей і технологій, тому можуть розглядатися як такі, що мають фундаментальне значення для промислового розвитку Співтовариства; певні відмінності в правовій охороні комп'ютерних програм, що запропоновані в законах держав-членів мають негативний вплив на функціонування внутрішнього ринку комп'ютерних програм; існуючі відмінності, що спричиняють такі ефекти, повинні бути вилучені, необхідно вживати заходів для запобігання виникненню нових.

Поза всяким сумнівом, для нас досить цікавими буде визначення специфіки законодавства США щодо адміністративно-правової охорони права на комп'ютерні програми. В США існує патентний захист комп'ютерних програм, хоча він є відносно новим у законодавстві цієї держави. Розробники комп'ютерних програм раніше покладалися на законодавство у сфері охорони конфіденційної інформації й нормативно-правову базу, що регулює суспільні відносини договірного право для захисту своїх інтересів [8]. У США ситуація щодо можливості патентного захисту для деяких методів – в тому числі бізнес-методів і алгоритмів – відрізняється від Європи.

В США патентне законодавство не містить будь-яких обмежень для певної тематики, в той час, як Європейська патентна конвенція містить виключення для комп'ютерних програм (а також схеми, правила і методи виконання розумових операцій, ведення бізнесу) [9]. Сфера патентоспроможних об'єктів у США не є необмеженою. Справді, патентоспроможність вимагає, щоб предмет був корисним. Це дає можливість включення комп'ютерних програм в патентну систему США. Проте, обсяг охорони, що надається та вимоги, які повинні бути виконані, все ще є предметом обговорення. Відповідно до патентного законодавства США патенти можуть бути видані для будь-якого нового і корисного процесу, продукту, виробництва або складу речовини. В той же час алгоритми не є об'єктом патентного права, хоча комп'ютерна програма являє собою технічну реалізацію алгоритму для комп'ютера [8].

Крім того, в США прийнятий так званий Digital Millennium Copyright Act (DMCA), тобто Закон про

авторське право в цифрову епоху. Він імпліментує дві угоди ВОІВ. Цим актом встановлюється відповідальність за виробництво та розповсюдження технологій, пристроїв або послуг, призначених для обходу заходів (широко відомих як управління цифровими правами, або DRM), що контролюють доступ до інтелектуальної власності, в т.ч. комп'ютерних програм [10].

Висновки. Таким чином, проблема боротьби із комп'ютерним піратством в Україні вимагає негайної розробки та застосування комплексу заходів, серед яких значний вклад повинні мати нормотворчі та правозастосовчі, а також заходи із легалізації програмного забезпечення, що використовується у державних організаціях, із урахуванням міжнародно-правового досвіду в цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волеводз А. Д. Противодействие компьютерным преступлениям: правовые основы международного сотрудничества / А. Д. Волеводз. – М. : «Юрлитинформ», 2002. – 496 с.
2. Ієвіня О. Визначення піратства та контрафакції у національному законодавстві України та міжнародних актах з питань інтелектуальної власності / О. Ієвиня // Нотаріат для вас: Науково-практичний журнал. – 2008. – С. 17-19.
3. Емельянов С. Л. Некоторые аспекты компьютерного пиратства и борьбы с ним / С. Л. Емельянов, И. А. Яковлев // Бизнес и безопасность. – 2005. – № 3. – С. 45-46.
4. Абдуліна І. Під прицілом – піратство / І. Абдуліна // Інтелектуальна власність: Наук.-практ. журнал. – 2014. – № 2. – С. 4-7.
5. Про затвердження Концепції легалізації програмного забезпечення та боротьби з нелегальним його використанням : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002 р. –№ 20. – Ст. 989.
6. Крылова И. С. Проблемы управления в Европейском Союзе в связи с его расширением / И. С. Крылова // Государство и право. – 2003. – №7. – С. 59-66.
7. Про правову охорону комп'ютерних программ : Директива 2009/24/ЕС Європейського Парламенту та Ради Європи від 23.04.2009 р. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://lexdigital.ru/2011/009/
8. USA Software Copyright // Innovaccess [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.innovaccess.eu/documents/softwareCopyright_0000001105_00.xml.html.
9. The European Patent Convention // European Patent Office [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.epo.org/lawpractice/legal-texts/epc.html.
10. Digital Millennium Copyright Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://thomas.loc.gov/cgibin/query/z?c105:H.R.2281.ENR.

Бакала Артур Анатолійович

КОМП'ЮТЕРНЕ ПІРАТСТВО: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З НИМ

У статті розглядаються питання визначення та характеристики комп'ютерного піратства, його прояви, види, а також міжнародний досвід боротьби з ним. Встановлюється роль та значення комп'ютерного піратства, його наслідки та способи протидії. Узагальнюється досвід США та Європейського союзу у боротьбі з цим явищем.

Ключові слова: комп'ютерне піратство, інформаційне суспільство, інтелектуальна власність, програмне забезпечення, законодавство.

Бакала Артур Анатольевич

КОМПЬЮТЕРНОЕ ПИРАТСТВО: ПУТИ ПРЕОДОЛЕНИЯ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ БОРЬБЫ С НИМ

В статье рассматриваются вопросы определения и характеристики компьютерного пиратства, его проявления, виды, а также международный опыт борьбы с ним. Устанавливается роль и значение компьютерного пиратства, его последствия и способы противодействия. Обобщается опыт США и Европейского союза в борьбе с этим явленим.

Ключевые слова: компьютерное пиратство, информационное общество, интеллектуальная собственность, программное обеспечение, законодательство.

Bakala Artur Anatoliiovych

COMPUTER PIRACY: THE WAY OF NEGOTIATION AND INTERNATIONAL EXPERIENCE THE STRIFE OF IT

In article consider the questions of definition and description the computer piracy, his forms and also international experience for the struggle of it. The share and sense of the computer piracy and his means is established. The experience of the USA and EU in the strife on this phenomenon is generalized.

Key words: computer piracy, informational society, intellectual property, program assurance, legislation.